

PROGRAMSKA PLATFORMA INICIJATIVE ZA DEMOKRATSKI SOCIJALIZAM

ZA DOSTOJANSTVO KOJE ZASLUŽUJEMO!

Živimo u društvu u kojem su sloboda, jednakost i dostojanstvo zapisani u zakonu, ali nisu dostupni svima. Dok privilegovana manjina ima sve više bogatstva i moći da odlučuje o životima drugih, većina ljudi svoje znanje, rad i vreme sve teže pretvara u dostojan život.

Rad ne sme biti borba za preživljavanje. Obrazovanje ne sme biti privilegija, stan ne sme biti luksuz. Demokratija mora da bude način života.

Mi smo Inicijativa za demokratski socijalizam. Verujemo da društvo može i mora da bude drugačije. Čovek mora da bude važniji od profita, javno dobro od privatne koristi, a solidarnost od nehumane logike, po kojoj je svako prepušten sam sebi.

Verujemo u slobodu koja nije samo sloboda izbora na papiru, već stvarna mogućnost da čovek odlučuje o sopstvenom životu; u jednakost koja ne znači istovetnost, već jednake mogućnosti i dostojanstvo za sve različitosti; verujemo u solidarnost koja nas podseća da nijedna zajednica ne može biti slobodna ako njeni najugroženiji članovi nisu slobodni.

Želimo društvo u kojem se rad poštuje, znanje deli, stanovanje obezbeđuje, javne usluge razvijaju, a bogatstvo i moć ne koncentrišu u rukama malobrojnih. Društvo u kojem radnice i radnici imaju snagu da odlučuju o uslovima svog rada, obrazovanje otvara vrata umesto da ih zatvara, u kojem se gradovi i sela razvijaju zajedno, a javna dobra pripadaju svima. Društvo u kojem demokratija nije samo način izbora vlasti, već način na koji zajedno uređujemo svoje radno mesto, svoju školu, svoj grad, svoju zajednicu i svoju budućnost.

Društvo ne sme biti odvojeno od prirode, koju moramo čuvati, negovati i priznati joj neka neotuđiva prava. Društvo bez zaštićene i negovane prirode i životne sredine čini oko sebe propast, a srlja u vlastitu. Moramo naučiti da živimo zajedno sa svetom čiji smo neodvojivi deo, a ne pored ili iznad njega.

Društvo je rezultat odlukâ koje svakodnevno donosimo. Zato želimo da te odluke vratimo ljudima. Naš cilj nije samo drugačija vlast, već drugačiji odnos prema vlasti, radu, bogatstvu i zajednici. Želimo da otvorimo prostor za društvo koje neće počivati na strahu od siromaštva, nesigurnosti i isključenosti, već na slobodi, jednakosti i solidarnosti.

Na demokratskom socijalizmu.

DEMOKRATIJA KAO NAČIN ŽIVOTA

Demokratija nije samo pravo da jednom u nekoliko godina bираmo svoje političke predstavnike. Demokratija podrazumeva neotuđivo pravo i stvarnu mogućnost građanki i građana da odlučuju o pitanjima koja neposredno oblikuju njihov život i da kontrolišu one kojima su poverili vršenje javne vlasti.

Srbiji je potrebna suštinska demokratija, zasnovana na kontinuiranom učešću u odlučivanju, od ulice u kojoj živimo, preko radnog mesta do institucijâ naše republike. Takva demokratija postoji samo kada su politička, društvena i ekonomska jednakost neraskidivo povezane i kada ljudi, koji žive od svog rada, imaju materijalnu sigurnost i pristup obrazovanju koji ih osnažuju da se uključe u odlučivanje o pitanjima od javnog interesa.

Takođe, neophodno je da podela vlasti bude stvarna, a ne samo deklarativna. Zato demokratizacija države zahteva izgradnju institucija koje će sprečiti da bilo koji pojedinac, politička stranka ili centar moći uzurpira vlast i koncentriše je u svojim rukama.

Narodna skupština imati stvarnu ulogu najvišeg predstavničkog i zakonodavnog tela. Promenićemo način izbora narodnih poslanica i poslanika kako bi oni bili neposredno odgovorni građankama i građanima, a ne kao do sada poslušnici stranačkih rukovodstava. Istovremeno ćemo ojačati prava skupštinske manjine u postupcima parlamentarnog nadzora kroz obavezna saslušanja ministara, pristup informacijama, kontrolu realizacije budžeta i efikasnije mehanizme za praćenje primene zakona i sprovođenje zaključaka Narodne skupštine. Time će Skupština imati snažniju ulogu u nadzoru nad radom izvršne vlasti. Ove promene ostvarićemo izmenama izbornog zakonodavstva i propisâ koji uređuju rad Narodne skupštine, parlamentarni nadzor i budžetsku kontrolu. Skupština ne sme biti samo organ koji donosi zakone, već i centralno mesto odgovornosti izvršne vlasti.

Zalažemo se za parlamentarni sistem, u kojem predsednika Republike bira Narodna skupština. Funkcija takvog predsednika bila bi pretežno reprezentativna, uz jasno ustavno ograničene nadležnosti. Predsednik bi se birao kvalifikovanom većinom, što zahteva širi politički i društveni dogovor, smanjuje prostor za personalizaciju vlasti i sprečava da predsednik bude puki predstavnik skupštinske većine.

Nezavisnim kontrolnim i regulatornim telima poput Zaštitnika građana, Poverenika za zaštitu ravnopravnosti, Državne revizorske institucije, Agencije za sprečavanje korupcije i Regulatornog tela za elektronske medije potrebne su veće nadležnosti i stvarna autonomija. Inicijativa za demokratski socijalizam osiguraće njihovu institucionalnu i finansijsku nezavisnost uključujući zakonom garantovana budžetska sredstva i odgovarajuća ovlašćenja kako bi mogli delovati efikasno i nezavisno, u javnom interesu. Rukovodioci i članovi kolektivnih organa biraće se u javnim i stručnim postupcima, parlamentarna manjina će igrati obaveznu ulogu u njihovom izboru, za koji će biti potrebna kvalifikovana većina. Tako ćemo sprečiti da oni koji vrše vlast kontrolišu institucije, čija je svrha nadzor nad njenim radom.

Osnažićemo institucionalne oblike neposredne demokratije kao što su narodne inicijative, različite vrste referendumâ i zborovi građana jer je direktno učešće javnosti u odlučivanju važan korektiv predstavničke demokratije. Posebno ćemo jačati položaj i nadležnosti zborova građana. Izmenama Zakona o lokalnoj samoupravi, Zakona o budžetskom sistemu i drugih relevantnih propisa odluke zborova građana u okviru njihovih nadležnosti biće obavezujuće, uz jasno utvrđena pravila i pravnu zaštitu. Takođe, uvešćemo participativno budžetiranje na lokalnom nivou, tako da građanke i građani određuju prioritete za javna ulaganja.

IZBORNI SISTEM I POLITIČKO PREDSTAVNIŠTVO

Vršenje političke funkcije mora biti zasnovano na javnom interesu i dobrobiti građanki i građana. Rad političkih predstavnica i predstavnika treba adekvatno vrednovati i obezbediti im uslove za kvalitetno obavljanje posla, dok javne funkcije ne smeju postati izvor partijskih sinekura, privilegija ili ličnog bogaćenja.

Uvešćemo proporcionalni izborni sistem sa otvorenim listama na svim nivoima. Birači će imati pravo da glasaju za određenu izbornu listu, uz mogućnost da daju prednost pojedinim kandidatkinjama i kandidatima. Mandati osvojeni na listi raspoređivali bi se na osnovu preferencijalnih glasova, primenom pravila koje obezbeđuje ravnopravnu zastupljenost žena i muškaraca: odnos izabranih poslanica i poslanika bio bi 50:50, odnosno što bliži tom odnosu kada lista osvoji neparan broj mandata.

Otvorene liste ojačaće demokratsku moć građanki i građana, povećati odgovornost izabranih predstavnica i predstavnika prema biračima i ograničiti mogućnost stranačkih rukovodstava da unapred određuju ko će sa liste dobiti mandat. Izabrane poslanice i poslanici biće manje izloženi pritiscima stranačkih rukovodstava i nosilaca izvršne vlasti, čime se podstiče demokratizacija političkih stranaka, doprinosi ravnoteži između zakonodavne i izvršne vlasti i olakšava nadzor nad vršenjem javne vlasti.

Izborni sistem reformisaćemo tako da se parlamentarni izbori sprovode kroz više izbornih jedinica, čuvajući proporcionalni karakter i približno jednaku vrednost svakog glasa. Time će svaki deo države dobiti svoje predstavnice i predstavnike, što će prekinuti višedecenijsku praksu nesrazmerne zastupljenosti pojedinih urbanih centara i zapostavljenosti drugih delova Srbije.

Naša polazna tačka biće model četiri izborne jedinice, odnosno postojeći statistički regioni sa centrima u Beogradu, Novom Sadu, Kragujevcu i Nišu. Ova podela ujedno će predstavljati osnovu šireg koncepta regionalizacije, detaljno obrazloženog u delu programske platforme posvećenom decentralizaciji i regionalnoj samoupravi. Granice i konačno teritorijalno uređenje izbornih jedinica nećemo unapred vezati za postojeću statističku podelu, nego ćemo ih utvrditi kroz široku javnu i stručnu raspravu. Isti princip podele na više izbornih jedinica radi ravnomerne zastupljenosti primenićemo i na druge nivoe izbora.

Promenama u izbornom zakonodavstvu uspostavićemo finansijsku, političku i medijsku ravnopravnost svih učesnika izborne utakmice. Uredićemo transparentna pravila finansiranja kampanja, zakonski ograničiti sredstva koja politički subjekti mogu da potroše, pojačati nadzor nad korišćenjem javnog i privatnog novca, sprečiti zloupotrebu javnih resursa i funkcija u stranačke svrhe i obezbediti ravnopravan pristup medijima. Izborni proces zasnivaćemo na poštenim pravilima, nezavisnim i efikasnim institucijama koje nadziru njihovu primenu i na potpunoj transparentnosti svih faza izbora. Politička borba treba da se vodi idejama, a ne privilegijama u pristupu novcu, medijima ili državnim resursima.

PRAVNA DRŽAVA I VLADAVINA PRAVA

Pravna država znači da vlast mora postupati u skladu sa Ustavom i zakonom. Vladavina prava ide korak dalje: ni zakonodavna većina, ni Vlada, ni predsednik, niti bilo koji pojedinac ili centar moći ne smeju biti iznad prava i ustavnih ograničenja vlasti.

Demokratija nije potpuna ako vlast nije ograničena pravom, niti vladavina prava postoji ukoliko građanke i građani nemaju stvarnu mogućnost da svoja prava ostvare. Glavni problem našeg društva jeste raskorak između na papiru garantovanih prava i njihovog poštovanja u praksi.

Korupcija, zloupotreba političke moći i ekonomske nejednakosti otežavaju ili u potpunosti onemogućavaju pristup pravima i pravdi.

Čvrsto se zalažemo za nezavisnost sudova i samostalnost javnog tužilaštva, dok izbor sudija i javnih tužilaca ne sme biti pod uticajem izvršne vlasti. Nezavisnost pravosuđa zaštitimo kroz promenu načina izbora, napredovanja i odgovornosti sudija i javnih tužilaca. Neophodno je da Visoki savet sudstva i Visoki savet tužilaštva čine stručne osobe visokog profesionalnog integriteta, izabrane u transparentnom postupku i bez političkog uticaja. Ovakve reforme zahtevaju finansijsku samostalnost pravosuđa zbog čega je nužno stvaranje zakonskih uslova za nezavisnije budžetsko planiranje, kao i dosledna primena objektivnih i javno merljivih kriterijuma za izbor i napredovanje nosilaca pravosudnih funkcija, zasnovanih na stručnosti, iskustvu i rezultatima rada.

Važne pretpostavke za jačanje nezavisnosti sudija i samostalnosti javnih tužilaca jesu poštovanje načela stalnosti funkcije, zaštita od neopravdanog premeštaja, unapređenje materijalnog položaja, te uspostavljanje drugih efikasnih mehanizama zaštite od političkih i koruptivnih pritisaka. Mnogi od ovih instituta i mehanizama već postoje u važećem pravnom okviru, ali je problem u njihovoj primeni i uticaju dnevne politike na pravosudni sistem. Zato insistiramo ne samo na njihovom poštovanju, već i na njihovom temeljnom unapređenju.

Potrebno je vratiti ugled i dostojanstvo sudijskoj profesiji. To podrazumeva dostojne zarade, razumno opterećenje brojem predmeta, bolje uslove rada i društvenu afirmaciju značaja sudijske funkcije. Sa druge strane, nezavisnost pravosuđa mora biti praćena odgovornošću. Nezavisnost od političke vlasti ne znači odsustvo profesionalne i javne odgovornosti. Inicijativa za demokratski socijalizam zagovara transparentne kriterijume napredovanja, javno dostupne podatke o radu pravosudnih institucija, efikasne disciplinske postupke, nasumičnu raspodelu predmeta i stroge mehanizme za sprečavanje sukoba interesa.

Izvršenje pravosnažnih odluka treba da bude transparentno i efikasno, a troškovi izvršnog postupka strogo ograničeni, uz punu zaštitu osnovnog životnog minimuma i jedinog doma. Sistem izvršenja ne sme više biti izvor privatnog bogaćenja pojedinaca. Stoga ćemo ukinuti privatne izvršitelje i koncept prodaje duga, izvršne postupke staviti pod snažnu javnu i sudsku kontrolu i temeljno reformisati status izvršitelja.

Vladavina prava se ostvaruje tek kada svaka građanka i svaki građanin, bez obzira na klasni i društveni položaj, finansijske mogućnosti ili politički uticaj, mogu da računaju na jednaku zaštitu svojih prava. Dostupnost pravde nije samo pravno, nego i bazično socijalno pitanje. Pristup pravdi podrazumeva značajno unapređenje sistema besplatne pravne pomoći kako bi bila dostupna svim građankama i građanima, koji zbog svog materijalnog položaja ne mogu da ostvare pravnu zaštitu. Ostvarivanje pravne zaštite znači i uklanjanje svih institucionalnih, fizičkih i drugih prepreka u ostvarivanju prava, što podrazumeva pristupačne pravosudne institucije, razumljive procedure i efikasne mehanizme pravne pomoći i zaštite, posebno za socijalno ugrožene i druge ranjive grupe.

Pravna država i vladavina prava moraju biti u službi smanjenja socijalno-ekonomskih nejednakosti i klasnih podela, koje omogućavaju privilegije manjini i istovremeno većinu građanki i građana drže u stanju ugroženosti, nepravde i nesigurnosti. Vladavina prava ne može biti svedena na formalnu jednakost pred zakonom dok ekonomska moć omogućava pojedincima i interesnim grupama da zaobilaze pravila, utiču na institucije i privatizuju javni interes.

Puna primena principa pravne države i vladavine prava dovešće do ukidanja neokolonijalnog položaja našeg društva i ekonomije, omogućenog delovanjem domaćeg i stranog krupnog kapitala i neformalnih centara moći. Država treba da bude iznad privatnih interesa, a institucije moraju služiti javnom interesu umesto onima koji poseduju ekonomsku i političku moć.

DECENTRALIZACIJA, REGIONALIZACIJA I JAKA LOKALNA SAMOUPRAVA

Suštinska demokratizacija društva je neostvariva bez dubinske decentralizacije, koja podrazumeva prenos političkih, administrativnih i finansijskih ovlašćenja i nadležnosti na nivo vlasti najbliži građankama i građanima. Gradovi i opštine imaju pravo na zakonom garantovane izvorne prihode i nadležnosti koje odgovaraju njihovim stvarnim potrebama i mogućnostima. Povereni poslovi sa viših nivoa vlasti moraju biti praćeni obezbeđivanjem odgovarajućih budžetskih sredstava za njihovo izvršavanje.

Istovremeno, potrebno je jačati pravni položaj mesnih zajednica kao najbližeg nivoa organizovanja i odlučivanja o pitanjima od neposrednog značaja za život na lokalnu. Povratak demokratije i većeg učešća građanki i građana u politici podrazumeva snažne gradove, opštine i mesne zajednice, uz institucionalnu podršku postojećim oblicima neposredne demokratije, poput zborova građana, referenduma i narodnih inicijativa.

Naš odgovor na centralizaciju je regionalizacija, zasnovana na postojećoj podeli na statističke regione, koja bi omogućila uvažavanje regionalnih ekonomskih, kulturnih i drugih društvenih posebnosti. To podrazumeva unapređenje autonomije Vojvodine uključujući i vraćanje brojnih neustavno oduzetih nadležnosti i finansijskih kapaciteta, kao i uspostavljanje drugih regionalnih samouprava sa centrima u Beogradu, Kragujevcu i Nišu. Konačne granice regiona biće utvrđene nakon široke javne rasprave.

Novouspostavljeni regioni ne bi postali dodatni oblik centralne državne uprave, već demokratski izabrani nivo samouprave. Svakom regionu ćemo obezbediti odgovarajuće izvorne prihode, jasno utvrđene nadležnosti i administrativne kapacitete za sprovođenje javnih politika u skladu sa njihovim potrebama, kao i pravo na međuregionalnu i prekograničnu saradnju. Time će se stvoriti uslovi za ravnomerniji ekonomski i demografski razvoj svih delova zemlje.

Regionalizacija ne sme produbiti postojeće ekonomske razlike. Obrazovaćemo javni fond, kojem će država i razvijeniji regioni doprinositi radi razvoja demografski i ekonomski ugroženih područja i ravnopravnijeg pristupa javnim uslugama i infrastrukturi.

Decentralizacija i regionalizacija moraju počivati na principu supsidijarnosti: odluke treba donositi na najnižem nivou vlasti koji ih može efikasno sprovesti, a viši nivoi preuzimaju isključivo poslove koji prevazilaze njegove kapacitete. Na taj način se sprečava stvaranje novih oblika centralizacije i centara političke moći.

MEDIJI KAO OSNOV DEMOKRATIJE I JAVNO DOBRO

Demokratsko društvo zahteva pluralni medijski prostor, gde građanke i građani mogu doći do različitih i pouzdanih informacija, bez propagande vlasti, krupnog kapitala ili drugih centara moći. Razvoj snažnog, autonomnog i javnosti odgovornog javnog servisa, zaštita nezavisnih medija i suzbijanje koncentracije medijskog vlasništva jesu naši prioriteti.

Inicijativa za demokratski socijalizam će se truditi da menja način na koji funkcionišu javni medijski servisi, i to će činiti u interesu svih građanki i građana. Obaveza javnih servisa je da obezbede pravovremeno, kvalitetno i raznovrsno informisanje, kao i obrazovne, kulturne i druge sadržaje od javnog interesa, a naročito sadržaje koje komercijalni mediji zbog tržišnih interesa zanemaruju. Transparentnim izborom upravljačkih tela, stabilnim modelom finansiranja i zakonskim garancijama profesionalne nezavisnosti novinara i urednika čuvaćemo njihovu uređivačku i institucionalnu autonomiju od različitih pritisaka. Ipak, javni interes u oblasti informisanja ne može biti potpuno ostvaren u postojećim okvirima.

Zato podržavamo decentralizaciju javnog medijskog sistema, koji bi pored republičkog i pokrajinskog činili i dodatni regionalni javni servisi u Beogradu, Kragujevcu i Nišu. Regionalni javni servisi biće ravnopravni deo javnog medijskog sistema sa samostalnom uređivačkom politikom, upravljačkim strukturama i stabilnim finansijama. Njihova uloga neće biti samo da proizvode lokalne vesti, već i da građankama i građanima iz različitih krajeva zemlje omoguće da izražavaju i upoznaju sopstvene društvene, kulturne i ekonomske posebnosti. Decentralizacija javnog medijskog sistema imaće i preventivnu ulogu u sprečavanju zarobljavanja republičkog javnog servisa i medijskog prostora.

Upravljačka tela javnih servisa ne smeju biti pod kontrolom zakonodavne i izvršne vlasti. Njihov izbor sprovodiće se na transparentan i inkluzivan način, i u tome će učestvovati novinarke i novinari, akademska i kulturna zajednica, civilno društvo i političke stranke zastupljene u skupštini, pri čemu politički predstavnici neće činiti većinu u organima upravljanja. Političke stranke biće predstavljene po strogo paritetnoj osnovi bez obzira na snagu skupštinske zastupljenosti neke političke opcije. Time nijedna politička stranka neće moći da uspostavi kontrolu nad upravljanjem javnim servisima.

Javni servisi više neće zavisiti od diskrecionih odluka izvršne vlasti. Finansiranje javnog medijskog sistema mora biti stabilno i dovoljno predvidivo da se nijedan javni servis ne može politički ili ekonomski favorizovati. Njihovo finansiranje unapred ćemo definisati kako bi se obezbedilo dovoljno sredstava za dugoročno planiranje programa i zaštitu uređivačke nezavisnosti, dok će javnost imati celovit uvid u potrošnju sredstava, u poslovanje i rad javnih servisa.

Zaštitićemo lokalne javne medije i neprofitne medije od neposredne političke kontrole lokalnih i drugih nivoa vlasti. Njima će većinski upravljati zaposleni, obrazovne i kulturne institucije i civilno društvo, uz eventualno manjinsko predstavništvo lokalne skupštine, po prethodno navedenom principu pariteta između svih političkih opcija zastupljenih u njoj.

Podršku lokalnim medijima iz budžeta zasnivaćemo na objektivnim kriterijumima, koji omogućavaju kvalitetno informisanje od javnog značaja i sprečavaju favorizovanje pojedinih medija. U obzir će se prvenstveno uzimati potrebe lokalne zajednice, dostupnost medijskih sadržaja, jezička i kulturna raznovrsnost i drugi pokazatelji javnog interesa. Javna sredstva dodeljivaće se po unapred utvrđenim, transparentnim i nediskriminatornim pravilima, čime će se stati na put praksi nagrađivanja poslušnih i kažnjavanja kritičkih medija. Odluke o dodeli sredstava biće javno dostupne.

Potpomaćemo razvoj nezavisnih, građanski vođenih i neprofitnih medija (People-Powered Media), koji su uređivački i upravljački autonomni u odnosu na vlast, političke strukture i komercijalne vlasnike. Po unapred utvrđenim kriterijumima, za osnivanje i rad ovakvih medija obezbedićemo sredstva kroz javne fondove, poreske olakšice, grantove i druge oblike javne podrške. Javna podrška neće biti uslovljena političkom podobnošću, uređivačkim stavovima ili odnosom prema vlasti, niti će predstavljati osnov za bilo kakav oblik uticaja na rad medija. Sistem javne podrške ovim medijima organizovaćemo tako da spreči finansijsku zavisnost pojedinačnog medija od izvršne vlasti na nacionalnom, regionalnom ili lokalnom nivou i podstakne raznovrsnost izvora finansiranja. Mediji koje stvaraju, vode i podržavaju građanke i građani, zajednice i neprofitne organizacije važan su stub medijskog pluralizma i predstavljaju dodatnu branu zarobljavanju medijskog prostora kroz politički uticaj i interese krupnog kapitala.

Zaustavićemo prekomernu koncentraciju vlasništva i uticaja u medijskom sektoru. Podaci o vlasničkoj strukturi i izvorima finansiranja biće potpuni i javno dostupni, a pravila o ograničavanju koncentracije medijskog vlasništva dodatno pooštrena kako bi onemogućila stvaranje privatnih medijskih monopola i političko-ekonomskih konglomerata koji ostvaruju nesrazmeran uticaj na javno mnjenje.

Nacionalne frekvencije su zajedničko dobro koje treba da služi interesima građanki i građana. Njihova dodela mora biti zasnovana na javnom interesu, pluralizmu i kvalitetu programa, uz garantovanu zastupljenost javnih servisa.

Posebno se zalažemo za reafirmaciju i unapređenje uloge institucija koje štite novinarske standarde i profesionalnu etiku, a one će biti pod demokratskom kontrolom samih novinarki i novinara. Samoregulatorna tela počivaće na principima pluralizma i nezavisnosti od spoljnih uticaja i primenjivaće najviše etičke standarde. Bitnu ulogu imaju i mehanizmi zaštite uređivačke nezavisnosti, obaveza transparentnog objavljivanja izvora finansiranja medija, te institucionalna zaštita novinarske profesije od pritiska, uključujući efikasne radnopravne i krivičnopravne mehanizme u slučajevima cenzure, zastrašivanja ili ugrožavanja bezbednosti.

EKONOMIJA

Decenije privatizacijâ i deregulacije tržišta podredile su našu ekonomiju interesima multinacionalnog i domaćeg krupnog kapitala, uništile nekada jake proizvodne kapacitete i produbile ekonomsku nejednakost. Takav predatorski kapitalizam otvorio je prostor za sistemsku korupciju, koja je doprinela otuđenju javnih i prirodnih dobara, koncentraciji bogatstva u rukama malog broja ljudi i sve većoj zavisnosti od uvoza. Srbiji je potrebna nova ekonomska strategija.

Zalažemo se za izgradnju stabilne i otporne ekonomije, zasnovane na pravednijoj raspodeli bogatstva i usmerene ka ljudima koji žive od svog rada – radnicima svih tipova, poljoprivrednicima, preduzetnicima i samozaposlenima. Privreda treba da se razvija tako da u srednjem roku životni standard većine osetno poraste. Aktivno ćemo oživljavati domaću proizvodnju, čuvati strateške sektore i zajednička dobra i podržavati radničko organizovanje i druge oblike udruživanja.

Demokratsko društvo mora imati i demokratsku privredu. Razvijaćemo modele radničkog učešća u upravljanju preduzećima i suvlasništvu u njima, kao i kooperativno i zadružno organizovanje. Omogućićemo radnicima da otkupe preduzeća u kojima su zaposleni i transformišu ih u kooperative. Kada vlasnik odluči da zatvori fabriku i napusti zemlju, radnici će imati zakonom garantovano pravo otkupa, čime ćemo zaštititi proizvodne kapacitete i radna mesta i stvoriti osnovu za razvoj radničkog vlasništva. Podržaćemo kooperativu koja mladima pruža mogućnost za pokretanje proizvodnje i usluga u svojim sredinama, stvara nova radna mesta i jača lokalne zajednice.

Ključno je da strateški sektori i preduzeća od nacionalnog značaja ostanu u javnoj svojini. Protiv smo transformacije javnih preduzeća u društva sa ograničenom odgovornošću i akcionarska društva jer takav oblik poslovanja otvara prostor za uticaj privatnog kapitala i otežava zaštitu javnog interesa. Državna preduzeća u strateškim sektorima pokretaće i usmeravati razvoj domaće privrede i služiti javnom interesu.

Pljačkaške privatizacije i korupcija razorile su našu privredu. Preispitaćemo sprovedene privatizacije, utvrditi nezakonitosti i odgovornost za njih i poništiti protivzakonite ugovore, sa naglaskom na preduzeća od strateškog značaja. Poreklo imovine proveravaćemo u skladu sa Zakonom o utvrđivanju porekla imovine i posebnom porezu. Tamo gde postoji osnova za krivičnu odgovornost, postupaćemo u skladu sa Krivičnim zakonikom i Zakonom o oduzimanju imovine proistekle iz krivičnog dela. Nezakonito stečena imovina biće oduzeta, a sredstva preusmerena u obnovu domaće privrede i javne infrastrukture.

Privredu ćemo osloboditi zavisnosti od stranih direktnih investicija, koje privlačimo izdašnim subvencijama i nuđenjem naših radnica i radnika kao jeftine radne snage. Budžetska sredstva usmeravaćemo u državna, privatna i radnička preduzeća u sektorima sa visokim razvojnim potencijalom. Državnu pomoć uslovićemo uvođenjem savremenih tehnologija, stvaranjem kvali-

tetnih, dobro plaćenih radnih mesta, punim poštovanjem radničkih prava i doprinosom razvoju domaće privrede. Nećemo javnim novcem subvencionisati kratkoročno zapošljavanje, već ćemo podržavati ulaganja koja donose transfer znanja i tehnologije, povećavaju produktivnost i dugoročno jačaju domaću industriju. Istovremeno, veliki privredni subjekti postaće oslonac razvoja malih i srednjih preduzeća tako što će imati obavezu da uključuju domaća preduzeća u svoje lance dobavljača i stvaraju stabilnu tražnju za njihovim proizvodima i uslugama.

Suzbijaćemo zloupotrebe dominantnog položaja velikih trgovačkih lanaca, štititi potrošače i obezbediti pravednije uslove za domaće proizvođače i male preduzetnike. Javne nabavke biće organizovane tako da veći deo ugovorenih poslova bude dostupan domaćim mikro-, malim i srednjim preduzećima, a to će biti omogućeno podelom velikih tendera na manje celine kada je to opravdano, te uklanjanjem nepotrebnih uslova koji ograničavaju konkurenciju. Time ćemo suziti prostor za korupciju i privilegovanje ponuđača povezanih sa političkim strukturama i krupnim kapitalom.

Izmenama Zakona o zadrugama, Zakona o bankama i drugih finansijskih propisa ponovo ćemo omogućiti osnivanje štednih zadruga i stvoriti uslove za razvoj zadrugarstva u oblasti finansija. Osnajivaćemo etičko bankarstvo, bilo da etičke banke osnivaju građanke i građani, domaći ili međunarodni fondovi ili druge banke. Finansijski sistem treba da služi društvenom i privrednom razvoju, a ne isključivo ostvarivanju profita. Štedne zadruge i etičko bankarstvo pružiće pristup finansiranju pod pravednijim uslovima i usmeriti deo domaće štednje u proizvodnju, podizanje kvaliteta života na lokalnom nivou i projekte od javnog interesa.

Osnovaćemo razvojnu banku, koja će povoljnim kreditima podsticati društveno koristan razvoj privrede. Njena sredstva biće usmerena u proizvodnju, inovacije, energetske i ekološke tranzicije i projekte koji otvaraju sigurna radna mesta. Mikro- i mala preduzeća, preduzetnici i poljoprivredna gazdinstva dobiće pristup mikrokreditima za pokretanje inovativne i ekološki održive proizvodnje i usluga.

Poreski teret nesrazmerno je raspoređen i najviše pada na radnike, male poslodavce i samozaposlene. Ekonomsku nejednakost smanjivaćemo progresivnim i pravednim poreskim sistemom: većinu građanki i građana ćemo rasteretiti, dok će bogatiji morati da doprinose više. Olakšaćemo položaj mikro- i male privrede, samozaposlenih i novih preduzetnika, kao i siromašnijih. Sprećemo odliv novca u poreske rajeve kroz međunarodnu saradnju, strožu kontrolu prekograničnih tokova kapitala i veću transparentnost vlasništva. Oporezivaćemo veliku imovinu, uz punu zaštitu legalnog poslovanja. Tim pristupom ćemo obezbediti da veći deo stvorenog bogatstva ostane u zemlji i doprinosi razvoju društva.

RADNIČKA PRAVA

Radnice i radnici nisu samo ljudi u fabrikama i na gradilištima. Radnicima pripadaju svi koji žive od svog rada, od medicinskog osoblja, nastavnika i službenika do programera, dostavljača, frizera i konobara. Bez obzira na mesto rada, zanimanje i obrazovanje, oni imaju zajednički interes – da njihov rad bude dostojanstveno plaćen, bezbedan i zaštićen i da o uslovima rada ne odlučuje gazdinska klasa.

U Srbiji se radi znatno duže nego u većini evropskih država, uz niske zarade i često u nebezbednim i neadekvatnim uslovima. Nesigurni oblici zaposlenja dodatno ugrožavaju materijalnu sigurnost radnih ljudi i njihovu mogućnost da planiraju život. Svaka radnica i svaki radnik moraju imati pravo na dostojanstvenu i redovnu zaradu, ograničeno radno vreme, plaćen prekovremeni rad, bolovanje i odmor, te pravo na sindikalno organizovanje i kolektivno pregovaranje. Zato nam je potreban radnički Zakon o radu.

Tehnološki napredak višestruko je povećao produktivnost, ali nije doneo kraće radno vreme niti veće plate radnicama i radnicima. Radnu nedelju ćemo najpre skratiti na 35 sati, a potom je u srednjem roku svesti na 32 sata. Uvešćemo neradnu nedelju i, tamo gde priroda posla zahteva rad nedeljom, obezbediti znatno uvećanu naknadu za prekovremeni rad, noćni rad, rad vikendom i praznicima.

Minimalna plata ne sme biti manja od iznosa neophodnog za dostojanstven život radnih ljudi i njihovih porodica. Minimalnu platu ćemo postepeno podizati do nivoa plate za život. Veće plate povećaću kupovnu moć radnica i radnika, podstaći rast domaće privrede i smanjiti odlazak radne snage iz zemlje.

Veliki deo radnih ljudi angažovan je van radnog odnosa, najčešće putem ugovora o privremenim i povremenim poslovima, zbog čega su im uskraćena osnovna prava, poput onih na plaćen prekovremeni rad, odmor i bolovanje. Temeljno ćemo preispitati i ograničiti ugovore o privremenim i povremenim poslovima na opravdane slučajeve. Platformskim radnicama i radnicima pružićemo posebnu zaštitu, bez obzira na to da li je njihov poslodavac registrovan u Srbiji ili inostranstvu. Proširićemo sistem državne garancije naplate potraživanja tako da obuhvati i one koji su angažovani van radnog odnosa. Država će zatim od poslodavaca potraživati isplaćena sredstva.

Nesigurnost zaposlenja pogađa i one koji rade na određeno. Ugovore o radu na određeno vreme ograničićemo na najviše godinu dana, dok će praksa prekidanja radnog odnosa između uza-stopnih ugovora biti zabranjena i dosledno sankcionisana. Zakonom ćemo uspostaviti radničke komore za zaštitu i zastupanje interesa radnica i radnika. Istovremeno, podržavaćemo zadružno organizovanje kao oblik kolektivne zaštite i ostvarivanja radničkih prava.

Pravo na radničko i sindikalno organizovanje mora biti nepovredivo. Radnički saveti predstavljaju važan mehanizam učešća radnica i radnika u odlučivanju o uslovima rada i pitanjima koja neposredno utiču na njihov položaj. Jaćaćemo kolektivno pregovaranje i štititi radne ljude od pritiska, ucena i odmazde zbog sindikalnog organizovanja. Snažni sindikati su ključni za bolje uslove rada, dostojanstvene zarade i sigurnost zaposlenja, kao i za smanjenje klasnih nejednakosti.

Unapredićemo materijalni i pravni položaj radnica. Garantujemo jednaku zaradu za isti rad i rad iste vrednosti, delotvornu zaštitu od diskriminacije i strože sankcije za kršenje tih prava. Trudnoća, porodijsko odsustvo i odsustvo radi nege deteta ne smeju biti razlog za otkaz ili uskraćivanje prava. Zaposlenim ženama obezbedićemo da tokom porodijskog odsustva i odsustva radi nege deteta primaju 100% zarade koju bi ostvarile da rade, a nezaposlenim trudnicama i porodijskim novčanu naknadu u visini minimalne zarade. Radnice će imati pravo na dva dana plaćenog menstrualnog odsustva na teret RFZO. Propisaćemo 15 dana plaćenog odsustva za očeve nakon rođenja deteta i ravnopravno korišćenje odsustva radi nege deteta za oba roditelja. Briga o detetu računaće se u penzijski staž.

BRIGA O PORODICI I DRUŠTVENO BLAGOSTANJE

Pravedna i snažna socijalna zaštita garantuje da se siromaštvo ne kažnjava, već sistemski iskorenjuje. Postojeći sistem funkcioniše upravo suprotno. Službe deluju kao otuđen birokratski aparat, koji stigmatizuje ugrožene i zanemaruje njihovo pravo na dostojanstven život. Centri za socijalni rad administrativno su preopterećeni i suočeni sa nedostatkom stručnog kadra. Umesto pasivnog pristupa, gde se reaguje tek kada najugroženiji zatraže pomoć, nadležnima je mesto na terenu.

Apsolutni prioritet treba da bude brza i preventivna reakcija. Zato ćemo uspostaviti obavezan registar ugroženih domaćinstava na lokalnom nivou i uvesti institut ličnog terenskog saradni-

ka. Njegov zadatak biće redovan obilazak porodica i pojedinaca koji su u riziku od siromaštva ili žive bez ikakvih prihoda, kao i rano prepoznavanje nasilja i zanemarivanja, te pravovremeno uključivanje nadležnih službi u skladu sa najvišim profesionalnim standardima.

Stavićemo van snage diskriminatorni Zakon o socijalnoj karti, koji danas dovodi do automatskog isključivanja siromašnih iz sistema, te obezbediti ciljanu i delotvornu podršku. Podruštvićemo deo brige o deci, starima i osobama kojima je potrebna podrška kako bi se smanjio teret neplaćenog kućnog rada i ravnopravnije podelila odgovornost za brigu. Dnevne usluge u zajednici, poput ličnog pratioca i pomoći u kući, postaće garantovano pravo. Širićemo mrežu sigurnih kuća, dnevnih boravaka i domova za stare. Najugroženijim domaćinstvima više se neće uskraćivati pristup vodi i struji.

Dečiji dodatak mora biti univerzalno pravo svakog deteta, a ne milostinja namenjena siromašnima. Ukinućemo imovinski cenzus i povećati iznos tog dodatka. Samohrane roditelje, pretežno majke, zaštitićemo kroz reformu Alimentacionog fonda. Garantujemo punu i blagovremenu isplatu alimentacije u iznosu koji je utvrdio sud, bez ikakvih odlaganja, dok će država preuzeti teret efikasne naplate potraživanja od nesavesnih roditelja.

Zaštitu osoba sa invaliditetom reorganizovaćemo prema njihovim stvarnim potrebama. Istovremeno, naš jasan prioritet jeste da javne ustanove i prostori postanu u potpunosti pristupačni svima – od korisnika kolica, slepih, slabovidih i gluvih osoba, do teže pokretnih osoba i roditelja sa malom decom. Gradske i opštinske vlasti biće u obavezi da aktivno informišu građanke i građane o socijalnim pravima, čime će se sprečiti da bilo ko ostane bez podrške samo zato što nije dovoljno informisan.

Da bismo sve navedene mere socijalne zaštite sproveli, ojačaćemo postojeće kapacitete, zaposliti nove stručne radnice i radnike i značajno unaprediti njihov materijalni položaj.

Penzioni sistem je urušen, dok se najstarija populacija nalazi na ivici egzistencije. Uvešćemo socijalnu penziju za osobe starije od 65 godina koje nemaju druge prihode. Za redovne penzije obezbedićemo mehanizam usklađivanja koji će na svaka tri meseca pratiti realan rast prosečnih zarada, uz dodatnu pomoć penzionerkama i penzionerima sa najnižim primanjima. Podstićaćemo i razvoj javnih namenskih penzionih fondova, naročito za poljoprivredu i kulturu.

Dužničko ropstvo poljoprivrednih osiguranika i penzionera rešićemo otpisom nenaplativih dugova i pripadajućih kamata, obezbeđivanjem povezivanja radnog staža i dopunjavanjem malih poljoprivrednih penzija do nivoa od 80% minimalne starosne penzije. Trajno rešenje za ovaj višedecenijski problem leži u uvođenju posebnih, progresivnih doprinosa za penzijsko i invalidsko osiguranje poljoprivrednika, kako bi njihova osnovica konačno bila usklađena sa veličinom gazdinstva i stvarnom ekonomskom snagom proizvođača.

STANOVANJE

Siguran, dostojan i priuštiv dom jeste osnovno ljudsko pravo. Inicijativa za demokratski socijalizam zalaže se za prevazilaženje stambene krize, koja građanke i građane gura u podstanarsko ropstvo i dovodi do gubitka krova nad glavom i beskućništva.

Umesto poklanjanja i ustupanja javnog zemljišta sumnjivim investitorima, država mora preuzeti vodeću ulogu u stambenoj politici. Širenjem javnog stambenog fonda, izgradnjom jeftinih stanova i naselja sa montažnim kućama na neiskorišćenim parcelama u javnoj svojini, te razvojem stambenog zadrugarstva obezbedićemo krov nad glavom za žrtve porodičnog i partnerskog nasilja, osobe sa invaliditetom, samohrane roditelje, višečlane podstanarske porodice i mlade.

Posebnu pažnju posvetićemo onima koji se tek osamostaljuju i ulaze na tržište rada. Subvencionisaćemo troškove najma za učenike i studente i razvijati dodatne modele podrške mladima, uključujući tu i povoljan zakup i druge oblike neprofitnog stanovanja. Na taj način ćemo porodicama uštedeti novac, a mladima olakšati obrazovanje i rad.

Napuštene kuće, koje propadaju širom Srbije, predstavljaju ozbiljan resurs. Njihovom obnovom i dodelom po jasnim socijalnim kriterijumima smanjićemo stambenu nesigurnost i podstaći povratak ljudi u manje sredine istovremeno ulažući u lokalnu infrastrukturu i javne usluge.

Preuredićemo zapuštene javne prostore u objekte za trajno stanovanje uz odgovarajuću podršku za beskućnike jer je krov nad glavom preduslov uspešnog povratka u zajednicu. Beskućništvo se ne sme tretirati kao lični neuspeh, već kao ozbiljan sistemski problem, koji zahteva konkretnu reakciju.

Kako bismo stali na put tržišnim spekulacijama i učinili najam ponovo priuštivim, uvešćemo progresivni porez na prazne i nekorišćene stanove. Time ćemo sniziti kirije, omogućiti da prazni stanovi ponovo postanu nečiji dom i destimulisati gomilanje nekretnina.

RAZVOJ SELA, POLJOPRIVREDE I TURIZMA

Poljoprivreda se decenijama zapostavlja, pri čemu su naši proizvođači redovno ucenjeni kasnim i nedovoljnim subvencijama, kao i niskim otkupnim cenama koje diktiraju monopolisti i nakupci. Njihovi usevi i roba često gube konkurentnost, a trud ostaje nedovoljno plaćen. Sela nam ubrzano stare uz prosečnu starost nosilaca gazdinstava od preko 60 godina. Uprkos ogromnom potencijalu, uvozimo hranu koju možemo sami da proizvedemo, od mleka i mesa do povrća, što dovodi do bogaćenja uvoznickog lobija i veštačkog podizanja cena namirnica na teret svih građanki i građana.

Upravo zato selo ponovo mora postati prostor dostojanstvenog života, rada i napretka umesto da bude simbol višedecenijskog zanemarivanja i odliva stanovništva. Garantujemo minimalnu otkupnu cenu za strateške poljoprivredne proizvode, usklađenu sa realnim troškovima proizvodnje, uključujući gorivo i repromaterijal. Na taj način ćemo stati na put ucenjivanju naših domaćina, osigurati sredstva za nabavku nove mehanizacije i doprineti stabilnijim cenama hrane.

Da bismo to ostvarili, pokrenućemo izgradnju mreže javnih skladišta, hladnjača i regionalnih otkupnih centara. Ovaj sistem počivaće na jakim zadrugama u vlasništvu i pod kontrolom samih proizvođača, nezavisnim od države ili krupnog kapitala, a funkcionisaće po javno-zadružnom modelu u kome država obezbeđuje infrastrukturu i njen javni karakter, dok njome upravljaju poljoprivrednici. Time će se malim gazdinstvima omogućiti da bezbedno čuvaju svoje prinose i plasiraju ih na tržište u povoljnijem trenutku izbegavajući prodaju u bescenje tokom sezone.

Poljoprivredno zemljište u javnoj svojini dawaćemo u dugoročni i povoljan zakup porodičnim gazdinstvima, mladima i svima koji žele da žive i rade na selu. Obezbedićemo redovne isplate subvencija pre početka setve, trenutni povraćaj akciza na gorivo direktno na pumpi i pristup namenskim niskokamatnim kreditima. Podržaćemo osnivanje malih zadružnih zajednica u ekonomski devastiranim područjima uz korišćenje državnog zemljišta, poreske olakšice i druge podsticaje.

Istovremeno, zaštita sela i usporavanje negativnih migracionih trendova ključni su preduslovi za ravnomeran razvoj svih delova zemlje. Uvešćemo poreske olakšice, uključujući i potpuno oslobođanje od poreza, za porodična gazdinstva i mikropreduzeća u brdsko-planinskim, pograničnim i demografski ugroženim područjima, i strogo sprečavati zloupotrebe ovih olakšica od strane

fiktivnih firmi i luksuznih turističkih centara. Kako gradovi i opštine ne bi snosili teret ove mere, celokupan gubitak prihoda nadoknađivaće se iz republičkog budžeta, čime lokalne samouprave zadržavaju puni kapacitet za ulaganja u puteve, ambulante, škole i drugu javnu infrastrukturu.

Selo danas opstaje pre svega zahvaljujući neprocenjivoj, ali često nevidljivoj ulozi žena, koje su stvarni stub seoskih domaćinstava i pokretačka snaga ruralne ekonomije iako najčešće nemaju imovinu na svoje ime niti formalno-pravnu sigurnost. Žene sa sela koje tokom radnog veka nisu mogle da ostvare adekvatna prava iz penzijskog i invalidskog osiguranja imaju pravo na solidarni dohodak. One koje su ceo život provele proizvodeći hranu za ovu zemlju ne smeju dočekati starost u siromaštvu i zavisnosti od tuđe milostinje.

Posebnu pažnju posvetićemo širenju javnih sistema za navodnjavanje i obnovi postojeće vodoprivredne infrastrukture. Cilj takvog pristupa biće zaštita poljoprivrede od sve izraženijih klimatskih promena i ekstremnih vremenskih uslova, uz vođenje računa o održivom upravljanju vodnim resursima. Podstićemo prelazak na ekološki i regenerativni pristup, kao i popularizaciju baštovanstva, akvakulture, permakulture i inovativnih načina proizvodnje poput vertikalnog uzgoja, a sve kako bismo sačuvali vodu i zemljište za buduće generacije.

Nauku moramo vratiti u službu našeg agrara. Ojačaćemo domaće institute za seme i formirati robne rezerve autohtonog semenskog materijala, koji će se prioritetno deliti zadrugama. Osićemo prehrambeni suverenitet i zaštitu znanja i rezultata javnih naučnih institucija od komercijalizacije i zloupotreba, a to ćemo postići očuvanjem, unapređenjem i javnom dostupnošću domaćih sorti.

Turizam je ključna spona između očuvanja prirode i razvoja lokalnih zajednica. Opređićemo veća sredstva za zaštitu, obnovu, promociju i brendiranje nacionalnih parkova i zaštićenih područja kao temelja zdravog i održivog ekonomskog rasta. Strateški fokus biće na kulturnom turizmu, agroturizmu i eko-turizmu, koji direktno osnažuju seoska domaćinstva, ali i na afirmaciji inkluzivnog turizma uz prilagođavanje lokaliteta, smeštaja i prevoza potrebama osoba sa invaliditetom, starijih i porodica sa decom.

ENERGETIKA

Naš energetska sistem je nestabilan i zavisn od uvoza. Prelazak na obnovljive izvore odvija se sporo, bez jasnog plana za zapošljavanje, prekvalifikaciju i socijalnu sigurnost radnica i radnika. Izražen problem predstavlja i energetska siromaštvo.

Energetsku tranziciju zasnivaćemo prvenstveno na javnim ulaganjima i snažnoj podršci zadruga i energetskim zajednicama građanki i građana. Učešće privatnog kapitala biće dozvoljeno isključivo tamo gde ne ugrožava javni interes, energetsku nezavisnost zemlje i demokratsku kontrolu nad strateškim resursima. Uz korišćenje svih dostupnih sredstava, ovaj proces neće biti prepušten tržištu, niti će se odvijati na štetu običnih ljudi, već će počivati na principima pravedne tranzicije.

EPS će predvoditi izgradnju solarnih i vetroelektrana, a kapacitete za skladištenje energije proširićemo putem velikih baterijskih sistema i reverzibilnih hidroelektrana strogo vodeći računa o zaštiti rečnih tokova i biološke raznovrsnosti. Trajno ćemo zabraniti gradnju novih malih hidroelektrana i ukinuti sve podsticaje za njih. Za postojeće MHE uspostavićemo nezavisno nadzorno telo sa ovlašćenjem da oduzme dozvolu i zatvori postrojenja koja ne ispunjavaju propisane ekološke standarde. Na taj način ćemo sačuvati reke bez rizika od međunarodnih tužbi. Takođe, korišćićemo geotermalni potencijal za unapređenje sistema daljinskog grejanja i hlađenja u javnim ustanovama da bismo smanjili opterećenje postojeće mreže.

Osnovaćemo Nacionalni fond za pravednu tranziciju. Programima javno finansiranih radova ubrzaćemo energetske sanacije zgrada i privrednih objekata. To će doprineti nižim računima, povećanju energetske efikasnosti i pravednijem obračunu grejanja prema stvarnoj potrošnji. Posebnu podršku pružićemo lokalnim energetske zadrugama, koje okupljaju materijalno ugrožena domaćinstva. Uvešćemo i socijalno garantovani minimum struje i grejanja kako bi energija tokom cele godine bila pravo a ne luksuz.

Konačno, demokratizovaćemo sistem ukidanjem birokratskih prepreka za kupce proizvođače i energetske zadruge. Time ćemo osnažiti domaćinstva, lokalne zajednice i malu privredu da aktivno učestvuju u proizvodnji energije, smanjiti prekomernu zavisnost od centralizovane mreže i jačati otpornost i energetske suverenitet društva u celini.

PRIRODA I ZAŠTITA ŽIVOTNE SREDINE

Dosadašnji pristup prirodnim bogatstvima, zasnovan na komercijalizaciji i nesavesnom korišćenju zajedničkih dobara, ugrozio je vodu, zemljište i vazduh. Promena odnosa prema prirodi i njenim bogatstvima jeste preduslov dugoročnog i održivog razvoja svakog društva, kao i očuvanja javnog zdravlja. Istovremeno, zaštita životne sredine mora postati apsolutni prioritet u svim javnim politikama i odlukama, a zdrav životni prostor naše osnovno pravo.

Po ugledu na Sloveniju, Ustavom ćemo zaštititi vodne resurse od svakog oblika komercijalizacije. Prirodni izvori, banje i druga vodna dobra od posebnog značaja za društveno blagostanje, zdravlje ljudi i razvoj lokalnih zajednica ne smeju biti u privatnim rukama. Nećemo dozvoliti bilo kakvu gradnju u plavnim područjima i vodozaštitnim zonama. Pokrenućemo veliki investicioni ciklus za obnovu dotrajale vodovodne mreže, proširenje kanalizacione infrastrukture, unapređenje kvaliteta vode za piće i revitalizaciju mreže uličnih česmi kako bi čista voda i odgovarajući sanitarni uslovi postali dostupni svima.

Zelenilo je prva linija odbrane u prilagođavanju sve izraženijim posledicama klimatskih promena i očuvanju biološke raznovrsnosti. Digitalizovaćemo katastar zelenih površina i učiniti ga javno dostupnim. Snažno ćemo podsticati ozelenjavanje javnih prostora, povećanje broja stabala i stvaranje novih parkova i drvodreda u urbanim područjima. Težićemo postepenom podizanju pošumljenosti, pri čemu će Vojvodina, kao jedna od najmanje šumovitih regija u Evropi, biti zona apsolutnog prioriteta. Inicijativa za demokratski socijalizam će obnoviti ugrožena područja sadnjom autohtonih vrsta i pošumljavanjem degradiranih površina, formirati vetrozaštitne pojase, uspostaviti dodatne ekološke koridore duž kanala, te brinuti o priobalnoj vegetaciji i obezbediti održivo upravljanje šumskim ekosistemima u javnom interesu. Ove mere direktno će doprineti zaštiti i unapređenju poljoprivrednog potencijala.

Drastično ćemo povećati broj mernih stanica uz uvođenje principa nulte tolerancije prema industrijskim zagađivačima. Mapiraćemo, zatvoriti i sprečiti ponovno nastajanje divljih deponija. Stavićemo tačku na spaljivanje otpada uz pomoć zastarelih tehnologija i fokus prebaciti na izgradnju reciklažnih centara i obavezno razvrstavanje u svim javnim ustanovama.

Osnivanjem nezavisne institucije Ekološkog zaštitnika, sa posebnim sektorom za dobrobit životinja, obezbedićemo dosledno poštovanje zakona. Odnos prema životinjama – divljim, domaćim i napuštenim – ogledalo je naše društvene svesti. Problem napuštenih pasa i mačaka rešavaćemo sistemski, kroz široko dostupne programe besplatne sterilizacije, podršku udomljavanju i otvaranje humanih prihvatilišta umesto korumpiranih i zloglasnih šinteraja. Sprovođićemo oštru kaznenu politiku za zlostavljanje životinja, njihovo nehumano iskorišćavanje i zanemarivanje.

Vratićemo prostorno i urbanističko planiranje u okvire javnog interesa. Zabranitićemo prename-nu poljoprivrednog i šumskog zemljišta u građevinsko zarad profita pojedinaca, a građanke i

građani će neposredno učestvovati u odlučivanju o razvoju svojih naselja i značajnim lokalnim infrastrukturnim pitanjima. Izdavanje građevinskih dozvola biće uslovljeno striktnim poštovanjem najviših ekoloških i socijalnih standarda.

SAOBRAĆAJ I JAVNI PREVOZ

Saobraćaj i javni prevoz moraju služiti ljudima, a ne privatnim interesima saobraćajnih kompanija i investitora. Inicijativa za demokratski socijalizam zalaže se za integrisanu saobraćajnu infrastrukturu, koja se razvija u javnom interesu i omogućava ravnopravno kretanje bez obzira na prihod, mesto stanovanja ili fizičke sposobnosti.

Naš prioritet je dostupan, pouzdan i čest javni prevoz. Unapređivaćemo sistem železničkog, autobusnog i tramvajskog saobraćaja, kao i druge oblike javnog prevoza naročito radi povezivanja ruralnih i urbanih sredina. Srbiji je neophodna snažna železnička mreža. Radićemo na revitalizaciji postojećih i izgradnji novih pruga, stanica i pratećih objekata, uz plansko proširenje mreže tamo gde je to potrebno. Obnovićemo autobuske stanice za međugradski prevoz i povezati ih sa železničkim i lokalnim javnim prevozom.

Javni prevoz treba da bude priuštiv. Zato garantujemo besplatno ili značajno subvencionisano korišćenje javnog prevoza za decu, učenice i učenike, studentkinje i studente, trudnice, penzionerke i penzionere, osobe sa invaliditetom i socijalno ugrožene kategorije stanovništva.

Podržavamo razvoj gradova i opština prilagođenih ljudima, gde su pešačenje i biciklizam osnovni oblici kretanja na kraćim relacijama. Širićemo pešačke zone i biciklističku infrastrukturu i postepeno uvoditi sisteme za mikromobilnost vodeći računa o bezbednosti svih učesnika u saobraćaju. Saobraćajnu infrastrukturu ćemo menjati tako da prednost dobiju pešaci, osobe sa smanjenom pokretljivošću, biciklisti i javni prevoz u odnosu na individualni automobilski saobraćaj.

Osiguraćemo potpunu fizičku pristupačnost javnog prevoza uključujući niskopodne autobuse i tramvaje, liftove, rampe i taktilne staze, jasno označavanje i audiovizuelnu signalizaciju. Posebnu pažnju posvetićemo bezbednosti devojčica i žena u javnom prevozu.

Istovremeno, promena saobraćajne politike doprineće očuvanju životne sredine. To podrazumeva elektrifikaciju javnog prevoza, dodatna ulaganja u železnički transport kao jedan od energetski i ekološki najpovoljnijih oblika prevoza na srednjim i dugim relacijama i smanjivanje zagađenja koje potiče iz drumskog saobraćaja. Zagovaramo i princip „gradova kratkih distanci“, prema kojem su stanovanje, obrazovanje, zdravstvena zaštita, rad, prodavnice, kultura, rekreacija i drugi osnovni sadržaji dostupni peške, biciklom ili javnim prevozom.

ZDRAVSTVO

Naše zdravstvo decenijama se prepušta tržištu i sistemski urušava. Pravo na lečenje postalo je privilegija, liste čekanja su beskrajne, infrastruktura propada, a medicinski radnici napuštaju javni sistem. Zdravstvena zaštita mora biti javna, kvalitetna i svima dostupna, bez participacije i drugih finansijskih prepreka, zasnovana na univerzalnom pravu na prevenciju i lečenje.

Radi jasnog razgraničenja javnog i privatnog interesa, temeljno ćemo reformisati zakonski okvir koji uređuje javno zdravstvo, apotekarsku delatnost, urgentnu medicinu i pružanje privatnih zdravstvenih usluga. Obnovićemo mrežu apotekarskih ustanova u javnom vlasništvu, koja će nezavisno od komercijalnih interesa postavljati visoke stručne standarde i garantovati dostu-

pnost lekova u svim delovima zemlje. Uspostavićemo snažnu mrežu hitne pomoći i sanitetskog prevoza širom zemlje.

Preispitaćemo rad RFZO i ukinuti centralizovani model javnih nabavki, koji stvara višemesečne nestašice. Uvešćemo decentralizovani sistem, prema kojem će RFZO ugovarati samo kupovinu kapitalne opreme zbog nižih cena, dok će ustanove imati sopstveni budžet za hitne nabavke potrošnog materijala i rezervnih delova.

Radićemo na izgradnji sistema koji poštuje visoke etičke standarde, unapređuje uslove rada kako bi radnice i radnici imali razlog da ostanu u svojoj zemlji, te stvara uslove za povratak školovanog kadra iz inostranstva. Dobre plate i dostojanstveni uslovi rada, od lekara, farmaceuta i stomatologa do medicinskih sestara, zdravstvenih tehničara i pomoćnog osoblja, osnovni su stub naše zdravstvene politike. Zato će lekarke i lekari biti dužni da se opredele između rada u javnom i privatnom sektoru. Postojeće jasni kriterijumi za automatsko odobravanje deficitarnih specijalizacija. Oslobodićemo zaposlene suvišne administracije.

Zdravstvenu zaštitu organizovaćemo tako da svima pruži jednak kvalitet usluge. Domovi zdravlja postaće stvarni nosioci sistema. Tu osnovu ojačaćemo povećanjem broja seoskih ambulanti, modernizacijom dijagnostike i dostupnijom palijativnom negom. Promenićemo pristup mentalnom zdravlju i tretirati ga kao osnovno ljudsko pravo. Razvijaćemo terenske i digitalne usluge u zajednici i zaposliti više psihološkinja i psihologa, odnosno psihijatrica i psihijataru. Otvorićemo specijalizovana savetovališta za žene u menopauzi i starije osobe. Ulagaćemo u gerontološke centre i ustanove za dugotrajnu negu, namenjene starijima i osobama sa demencijom.

Liste čekanja moraju postati prošlost. Investicijama u kapacitete zdravstvenog sistema i prevenciju omogućićemo bolje uslove za pravovremenu zdravstvenu zaštitu. Umesto formalnih preventivnih pregleda, uvešćemo delotvorne programe skrininga u okviru primarne zdravstvene zaštite. Vratimo značaj medicini rada i obezbediti pokretne ambulante, opremljene mamografima i ultrazvučnim aparatima za redovan obilazak seoskih i teže dostupnih područja.

Nedopustivo je da se bolesna deca i odrasli leče donacijama i SMS porukama. Višestruko ćemo uvećati sredstva namenjena lečenju u inostranstvu i ubrzati uvođenje inovativnih lekova u upotrebu. Porođaj mora biti dostojanstven i bezbedan. Pooštrićemo krivičnopravni okvir i uvesti strožu profesionalnu odgovornost za svaki oblik akušerskog nasilja.

Stomatologija je neodvojiva od opšteg zdravlja zbog čega ćemo je vratiti u javno zdravstvo i okončati njeno prepuštanje tržištu. Obezbedićemo savremenu opremu za državne stomatološkinje i stomatologe, te svim građankama i građanima omogućiti priuštive usluge u domovima zdravlja.

Kako bismo dugoročno osigurali dostupnost lekova, revitalizovaćemo domaće proizvodne kapacitete i mrežu državnih galenskih laboratorija. Time će se smanjiti zavisnost od stranih monopola i stvoriti uslovi za redovno snabdevanje povoljnijim i esencijalnim lekovima. Zaokružićemo proces digitalizacije i povezati sve ustanove u jedinstvenu, efikasnu mrežu. Država ne sme štedeti na održavanju i izgradnji zdravstvene infrastrukture jer je ona temelj brige o javnom zdravlju i ljudskom dostojanstvu.

JAVNO I DEMOKRATSKO OBRAZOVANJE

Znanje nije roba. Zalažemo se za reformu prosvetnog sistema i besplatno i svima dostupno obrazovanje, koje će svakom čoveku omogućiti razvoj sopstvenih potencijala. Promena dosadašnjeg pristupa neophodna je radi ispoljavanja svih talenata i intelektualnih snaga našeg društva, smanjivanja klasnih nejednakosti, jačanja domaće privrede, ali i radi unapređenja demokratije i slobodnog društva. Demokratija i sloboda su stvarne samo onda kada imamo znanje, pristup informacijama i materijalnu sigurnost kao preduslov za samostalno donošenje odluka.

Obrazovni sistem mora imati jasno definisanu prosvetiteljsku, vaspitnu i društvenu funkciju. Pored usvajanja znanja i veština potrebnih za profesionalni rad, obrazovanje ima zadatak da oblikuje društveno odgovorne, solidarne građanke i građane koji kritički misle i sposobni su da ravnopravno učestvuju u demokratskom životu zajednice. Škola treba da bude prostor učenja, razvoja ličnosti, socijalizacije i demokratskog učešća, a zadatak nastavnih planova i programa je da podrže te ciljeve.

Poboljšaćemo opšte uslove rada u predškolskim ustanovama, osnovnim i srednjim školama i visokom obrazovanju. Proširićemo kapacitete javnih predškolskih ustanova i obezbediti dovoljno mesta za svu decu, posebno u zapostavljenim i ruralnim sredinama. Vaspitačice i vaspitači, nastavnice i nastavnici, stručne saradnice i stručni saradnici i drugi zaposleni u prosveti imajuće dostojne zarade, stabilne uslove rada i društveni položaj koji odgovara značaju njihove profesije. Svešćemo administrativno opterećenje prosvetnog kadra na minimum i ostaviti im više vremena da se posvete svom poslu.

Država će preuzeti troškove školovanja na sebe, pa se oni više neće prebacivati na porodice kroz udžbenike, nastavna sredstva, obavezne aktivnosti, opremu i druge izdatke. Pored toga, svako dete u javnim obrazovnim ustanovama imaće besplatan, zdrav i kvalitetan obrok.

Nastavna i obrazovna sredstva koja nastaju javnim finansiranjem biće, kad god je to pravno i tehnički moguće, objavljena pod slobodnim licencama koje omogućavaju njihovo besplatno korišćenje, umnožavanje, prilagođavanje i deljenje. Time ćemo garantovati ravnopravan pristup obrazovnim materijalima i ujedno sprečiti da javno finansirano znanje postane privatno vlasništvo. Razvijaćemo celodnevni i produženi boravak u školama, uz dovoljno zaposlenih i odgovarajuće prostorne uslove.

Povećaćemo broj zaposlenih u odnosu na broj učenika i studenata, uključujući školske psihološkinje i psihologe i pedagoškinje i pedagoge, kako bi imali više vremena za rad sa učenikom i studentskom populacijom. Na fakultetima ćemo uvesti psihološka savetovališta. Bezbednost, dostojanstvo i fizičko i mentalno zdravlje zaposlenih, učenica i učenika i studentkinja i studenata moraju biti prioritet.

Radićemo na tome da javno visoko obrazovanje ima dovoljno mesta za upis, kao i odgovarajuće kapacitete visokoškolskih ustanova i studentskog smeštaja, u skladu sa društvenim potrebama. Studentski standard predstavlja sastavni deo politike javnog visokog obrazovanja. Obezbedićemo subvencionisanu ili besplatnu ishranu, dostupan prevoz, stipendije i druge oblike materijalne podrške studentkinjama i studentima.

Izmeni ćemo obrazovne programe tako da, pored znanja i veština potrebnih za dalje školovanje i profesionalni rad, obuhvate sadržaje i nastavne aktivnosti iz oblasti demokratskog građanstva i ljudskih prava, zaštite prirode i životne sredine i seksualnog obrazovanja.

Demokratizovaćemo upravljanje obrazovnim ustanovama, jačati autonomiju univerziteta i akademске slobode i povećati javno finansiranje visokog obrazovanja i nauke, uz punu transparentnost. Prosveta i obrazovanje ne smeju zavisiti od političke samovolje bilo kog pojedinca. Snažno podržavamo institucionalno uključivanje studentskih plenuma i drugih oblika neposrednog stu-

dentskog organizovanja u demokratske mehanizme upravljanja univerzitetom i fakultetima. Visoko obrazovanje mora počivati na slobodi, kritičkom mišljenju i otporu svakoj vrsti autoritarizma.

Univerzitet, pored obrazovne, ima i važnu ulogu u naučnom i istraživačkom radu, zbog čega ćemo promeniti pristup naučnim istraživanjima i tretirati ih kao ulaganje u budućnost i razvoj novih znanja koja menjaju društvo na bolje. Podstićemo slobodna i osnovna istraživanja, te istraživanja od javnog značaja u oblastima poput zdravstva, zaštite životne sredine, energetike, kulture, obrazovanja i privrede. Povezivanje nauke sa društvom i privredom neće podrazumevati podređivanje naučnog rada interesima privatnog kapitala.

KULTURA DOSTUPNA SVIMA

Društvo u kojem je kultura dostupna samo višim slojevima postaje društvo segregacije, pasivnih građanki i građana i siromaštva duha. Neophodna su snažna javna ulaganja u kulturu i njena decentralizacija i demokratizacija kako bi kulturni život ponovo postao naše pravo.

Umetnice i umetnici izloženi su tržišnim pritiscima, političkoj kontroli i nesigurnim uslovima rada, dok se kulturne institucije suočavaju sa političkim pritiscima i nedovoljnim finansiranjem. Inicijativa za demokratski socijalizam uspostaviće transparentno i stabilno javno finansiranje kulture, zasnovano na stručnim kriterijumima i umetničkoj slobodi, a ne na stranačkoj lojalnosti ili tržišnoj profitabilnosti. Oslobodićemo kulturne ustanove političkog uticaja i omogućiti veće učešće stručne javnosti, lokalne zajednice i zaposlenih u donošenju odluka.

Rad u kulturi je društveno vredan rad. Unapredićemo radna i socijalna prava radnica i radnika u kulturi i obezbediti dostupnu zdravstvenu i socijalnu zaštitu bez obzira na oblik njihovog angažmana. Podržaćemo nezavisnu kulturnu scenu, mlade autorke i autore i eksperimentalno stvaralaštvo.

Proširićemo mrežu biblioteka, kulturnih centara, bioskopa, muzeja, pozorišta i omladinskih i studentskih kulturnih ustanova tako da budu dostupni u svim delovima zemlje. Posebno ćemo ulagati u obnovu i izgradnju domova kulture u manjim sredinama i selima jer su oni važna mesta društvenog života, stvaralaštva i obrazovanja.

Kultura mora biti prostor slobode, kritičkog mišljenja i društvene emancipacije. Suprotstavićemo se svakom pokušaju cenzure i komercijalizacije umetnosti i podsticati kulturne sadržaje koji doprinose solidarnosti, jednakosti, društvenoj odgovornosti i antifašizmu.

Zaštititićemo kulturnu baštinu od propadanja, privatizacije i uništavanja zarad profita. Jezik, istorijsko nasleđe, arhitektura, arhivska građa i zajedničko kulturno sećanje predstavljaju naše društveno blago i pripadaju svima.

SPORT

Deca i mladi zaslužuju jednake mogućnosti da se bave sportom i usvajaju zdrave životne navike nezavisno od porodičnog budžeta, mesta stanovanja, pola ili fizičkih sposobnosti.

Svaki profesionalni klub koji dobija javna sredstva ili koristi javnu sportsku infrastrukturu biće u obavezi da garantuje potpuno besplatan pristup svom omladinskom pogonu, od najmlađih kategorija do juniorskih selekcija. Učešće u profesionalnim takmičenjima uslovićemo dokazivim ulaganjem u omladinski sport, uz stroge kontrole i javni registar klubova i njihovih omladinskih škola. Svaku skrivenu naplatu roditeljima sankcionisaćemo oduzimanjem licence.

Značajno ćemo povećati ulaganja u obnovu i izgradnju školskih sala, bazena, otvorenih terena i rekreativnih centara, pre svega u manjim sredinama. Unapređenjem školskih kapaciteta, angažovanjem stručnog kadra i uvođenjem besplatnih programa podstaći ćemo učešće dece u sportu i ojačati ulogu obrazovnih ustanova u razvoju kulture fizičke aktivnosti. Obnovićemo i proširiti besplatne sportske sadržaje na univerzitetima. Uklanjaćemo prepreke za ravnopravno profesionalno, amatersko i rekreativno bavljenje devojčica i žena sportom. Obezbedićemo jednake uslove i podršku sportu i sportskim aktivnostima osoba sa invaliditetom.

Sport i javni interes moraju biti zaštićeni od pogubnog uticaja industrije kockanja, koja sport i sportska takmičenja koristi za promociju kladjenja i stvaranje novih zavisnika. Ograničićemo prekomernu dostupnost kladionica i kockarnica pooštavanjem propisa za njihovo otvaranje, licenciranje i rad, kao i snažnijim državnim nadzorom.

Priredivači igara na sreću neće moći da sponzorišu sportske klubove i takmičenja. Reklame koje ohrabruju kladjenje i kockanje biće zabranjene na televiziji, u digitalnom prostoru i na javnim mestima. Istovremeno ćemo razvijati mere prevencije i lečenje zavisnosti od kockanja i pružati podršku osobama i porodicama pogođenim zavisnošću.

GRAĐANSKO DRUŠTVO I RAVNOPRAVNOST

Država ima dužnost da obezbedi ravnopravnost svih građanki i građana bez obzira na pripadnost, lično svojstvo ili uverenje. Demokratske socijalistkinje i demokratski socijalisti veruju u građansko društvo gde se različitosti ne samo tolerišu, već ravnopravno priznaju, poštuju i štite.

Istovremeno, demokratsko društvo ne čine samo državne institucije. Sindikati, udruženja, neformalne inicijative, studentske i omladinske organizacije i drugi oblici samoorganizovanja predstavljaju neizostavan deo svakog društva koje teži da bude demokratsko. Država treba da stvara uslove za razvoj nezavisnog i demokratskog građanskog društva uključujući transparentne i nediskriminatorne modele javnog finansiranja organizacija i inicijativa, koje deluju u javnom interesu.

Inicijativa za demokratski socijalizam je protiv svakog oblika neposredne ili posredne diskriminacije. Zabrana diskriminacije ne može ostati samo formalna. Ravnopravnost podrazumeva da niko ne sme biti doveden u neravnan položaj zbog rase, pola, nacionalne pripadnosti, društvenog porekla, mesta rođenja, veroispovesti, političkog ili drugog uverenja, imovinskog stanja, kulture, jezika, starosti, fizičkog ili psihičkog invaliditeta. Zato ćemo unaprediti sistemsku zaštitu od diskriminacije, obezbediti efikasno sankcionisanje diskriminatornog postupanja i dostupnu pravnu pomoć žrtvama.

Romske zajednice su najviše pogođene dugotrajnom diskriminacijom, siromaštvom, socijalnom isključenošću i institucionalnim zanemarivanjem. Uprkos formalno postojećim merama podrške, Romkinje i Romi prečesto se tretiraju kao građanke i građani drugog reda, dok se njihov položaj koristi za političke ucene, prisilno raseljavanje i druge oblike diskriminacije.

Politike koje se odnose na romske zajednice moraju se kreirati uz njihovo ravnopravno učešće. Javnu podršku usmeravaćemo na poboljšanje životnih uslova Romkinja i Roma. Romskoj populaciji garantujemo ravnopravan pristup obrazovanju, zdravstvenoj zaštiti, socijalnoj podršci, zapošljavanju i javnim uslugama.

U istoj meri se odlučno zalažemo i za punu ravnopravnost i društvenu inkluziju LGBT+ osoba, koje su svakodnevno izložene diskriminaciji, marginalizaciji i nasilju u porodici, javnom prostoru, obrazovnom sistemu i na radnom mestu. Institucije ne pružaju adekvatnu zaštitu niti sankcionišu nasilje i govor mržnje, što ćemo promeniti. Takođe ćemo se suprotstavljati instrumentalizaciji

LGBT+ osoba kroz homofobične kampanje i proizvodnju moralne panike, kojima se pažnja javnosti skreće sa socijalne nejednakosti, ekonomskog izrabljivanja i drugih društvenih problema. Sloboda svakog pojedinca da živi svoj život bez straha mora biti jedan od temelja na kojima počiva demokratsko društvo.

Donećemo zakon kojim ćemo istopolnim zajednicama priznati prava koja proizlaze iz zajedničkog života: pravo na nasleđivanje, porodičnu penziju, zajedničku imovinu, podizanje kredita, posete u bolnici i odlučivanje o medicinskom tretmanu partnerke ili partnera.

Zabranimo konverzivne prakse. Ove naučno neutemeljene i štetne prakse posebno ugrožavaju maloletne osobe, koje pod pritiskom roditelja, staratelja ili drugih autoriteta mogu biti podvrgnute postupcima kojima se nastoji promeniti njihova seksualna orijentacija ili rodni identitet. Pravo na telesnu autonomiju i odlučivanje o sopstvenom telu pripada svima.

ANTIFAŠISTIČKO I SEKULARNO DRUŠTVO

Antifašizam je jedna od najvažnijih tekovina našeg društva i njegove vrednosti moraju biti ugrađene u delovanje svih državnih i javnih institucija.

Negovaćemo nasleđe Narodnooslobodilačke borbe, čuvati sećanje na njene učesnice i učesnike i žrtve fašizma i sarađivati sa antifašističkim organizacijama i pokretima u zemlji, regionu i svetu. Zaustavićemo rehabilitaciju fašističkih i kolaboracionističkih ideologija i suprotstavljati se istorijskom revizionizmu, rasizmu, antisemitizmu, islamofobiji, ksenofobiji i drugim oblicima mržnje i netrpeljivosti.

Sekularnost ne štiti samo državu od političkog uticaja verskih zajednica, nego i verske zajednice od uticaja centara političke moći. Svaka verska zajednica ima pravo da slobodno uređuje sopstvene unutrašnje odnose u skladu sa svojim učenjem, Ustavom i zakonom. Građanke i građani imaju pravo da slobodno ispovedaju, promene ili napuste svoju veru, da ne pripadaju nijednoj religiji i da ne učestvuju u verskim obredima. Verska sloboda ne može biti osnov za uskraćivanje prava drugih niti za izuzimanje bilo koga od opštih zakonskih obaveza.

Zalažemo se za jasnu i doslednu odvojenost države i crkve. Sekularna država, u kojoj nijedna religija nema privilegovan položaj, jedini je okvir za slobodu veroispovesti i ravnopravnost svih građanki i građana. Političke odluke zasnivaćemo isključivo na naučnim i stručnim saznanjima i argumentima, uz punu zaštitu građanskih prava i prava verskih zajednica na slobodu veroispovesti. Ukinućemo privilegovane oblike direktnog budžetskog finansiranja verskih zajednica i time omogućiti da se javna sredstva usmeravaju na pitanja od javnog interesa.

Oporezivaćemo profitne delatnosti verskih zajednica i njihovu imovinu koja se koristi u komercijalne svrhe. Poreski sistem mora biti utemeljen na jednakim pravilima za sve, nezavisno od toga ko obavlja ekonomsku delatnost. Verske aktivnosti neprofitnog karaktera, naročito one neposredno povezane sa slobodom veroispovesti i obavljanjem verskih obreda, neće podlegati oporezivanju.

Obrazovanje ne sme počivati na nametanju bilo kog verskog uverenja. Uvešćemo školski predmet „Religije i svetonazori“, zasnovan na naučnom, istorijskom i kulturnom pristupu religijama i različitim nereligijskim svetonazorima, umesto postojećeg modela konfesionalne veronauke. Cilj predmeta biće da učenicama i učenicima pruži znanje potrebno za razumevanje različitih tradicija i pogleda na svet i omogućiti im da slobodno i informisano oblikuju sopstvene stavove.

Škola treba da bude neutralan prostor u odnosu na versko i nereligijsko opredeljenje, u kojem se nijednom detetu ne nameće određeni svetonazor, već se razvijaju znanje, kritičko mišljenje, tolerancija i sposobnost razumevanja različitosti.

RODNA RAVNOPRAVNOST

Rodna ravnopravnost postoji kada žene i muškarci imaju jednake mogućnosti da ekonomski, društveno i politički ostvaruju svoje potencijale. U prethodnim oblastima definisali smo konkretne mere za unapređenje položaja radnica, podršku trudnicama i samohranim majkama, brigu o ženskom zdravlju, emancipaciju kroz obrazovanje, kulturu i medije i učešće žena u političkom životu.

Ipak, to nije dovoljno. Sigurnost devojčica i žena ugrožena je blagom kaznenom politikom i neadekvatnim reakcijama institucija. Duboko ukorenjena shvatanja o podređenoj ulozi žena ograničavaju mogućnosti za njihov lični i profesionalni razvoj. Zato je neophodno menjati patrijarhalne društvene obrasce.

Suprotstavljaćemo se diskriminaciji i nasilju nad ženama, raditi na prevazilaženju rodni stereotipa, podsticati ravnopravnost i graditi društvo u kojem su dostojanstvo žena i njihova bezbednost neupitni.

Institucije moraju pružiti delotvornu zaštitu svakoj ženi izloženoj nasilju ili diskriminaciji. Ojačaćemo i proširiti specijalizovane timove policije i tužilaštva za postupanje u slučajevima nasilja i pomoć žrtvama. Obezbedićemo obaveznu i kontinuiranu obuku svih profesionalaca koji postupaju u slučajevima rodno zasnovanog nasilja. Pravosnažno osuđenim počiniocima porodičnog i partnerskog nasilja zabranimo obavljanje poslova koji podrazumevaju direktan kontakt sa decom, žrtvama nasilja i drugim ranjivim grupama, uključujući rad u bezbednosnom sektoru, socijalnim službama, zdravstvu i obrazovanju.

Žrtve i njihove porodice imaće punu podršku tokom sudskih procesa, a ženama koje izlaze iz nasilnih odnosa pružićemo ekonomsku podršku radi osamostaljivanja. Ženskim organizacijama omogućićemo nesmetan pristup žrtvama nasilja i institucionalnu podršku njihovom radu.

Fizičko, seksualno i psihičko nasilje nad ženama je normalizovano. Sistem više neće ignorisati žrtve. Izmeni ćemo Krivični zakonik i uvesti zasebna krivična dela: femicid i osvetničku pornografiju. Femicid je najekstremniji oblik nasilja nad ženama i predstavlja ubistvo žene motivisano njenim polom. Za njega će biti predviđene najstrože kazne. Intimu ćemo zaštititi kao neotuđivi deo ljudskog dostojanstva, a neovlašćeno deljenje intimnih snimaka strogo kažnjavati. Takođe ćemo promeniti definiciju silovanja tako da se zasniva na odsustvu slobodnog pristanka, te osigurati da svaki oblik seksualnog nasilja bude temeljno istražen i da nijedan počinilac ne bude pošteđen odgovornosti.

Digitalni prostor je javni prostor i zbog toga ćemo se boriti protiv nasilja nad devojčicama i ženama na internetu. Rodno zasnovano nasilje u digitalnom prostoru prepoznaćemo u zakonima, strategijama i drugim planskim dokumentima kao oblik visokotehnološkog nasilja. Istovremeno, zaustavićemo promociju surogat-materinstva u javnom prostoru, naše ambasade više neće pomagati u organizovanju ovog oblika reproduktivne eksploatacije i odlučno ćemo odbiti svaki pokušaj da surogatstvo postane sastavni deo našeg zakonodavnog okvira.

Usvojićemo nordijski pristup problemu prostitucije i prebaciti teret odgovornosti sa najranjivijih na one koji diktiraju potražnju, umesto da žrtve tretiramo kao kriminalce. To podrazumeva dekriminalizaciju osoba u prostituciji i krivično gonjenje klijenata i makroâ, dok ćemo posebno štititi osobe koje se u prostituciji nalaze zbog siromaštva, prinude i eksploatacije. Oslobodićemo žrtve straha od institucija kako bi mogle da prijave nasilje, zatraže pomoć, dobiju ekonomsku podršku i trajno izađu iz prostitucije.

DIGITALNI SUVERENITET

Sloboda izražavanja na internetu ne sme biti manja nego u drugim oblicima pisane ili verbalne komunikacije. U eri četvrte industrijske revolucije, dostupan, priuštiv i brz internet treba da bude osnovno pravo. Građanke, građani i država moraju imati demokratsku kontrolu nad tehnologijama, podacima i infrastrukturom, od kojih zavise društvo i privreda.

Razvijaćemo javnu digitalnu infrastrukturu, oslanjajući se prvenstveno na domaće tehnološke kapacitete. Proširićemo brz internet na udaljena i nedovoljno pokrivena područja širom zemlje, a posebno tamo gde komercijalna ulaganja nisu isplativa. Asistivnu tehnologiju učinićemo dostupnijom osobama sa invaliditetom. Subvencionisaćemo i nabavku laptopova i drugih prenosnih uređaja za domaćinstva sa nižim prihodima.

Javne institucije i ustanove postepeno će prelaziti na softver i hardver otvorenog koda, čime ćemo smanjiti troškove, povećati bezbednost i ograničiti zavisnost od velikih tehnoloških kompanija. Poreskim i drugim podsticajima podržaćemo preduzeća, zadruge i organizacije koje razvijaju i održavaju rešenja otvorenog koda.

Digitalna pismenost danas je neophodna za obrazovanje, rad i svakodnevni život. Gradovi i opštine organizovaće besplatne obuke za korišćenje digitalnih tehnologija i obezbediti povoljne programe prekvalifikacije za građanke i građane svih generacija. Unapredićemo školske sadržaje u vezi sa bezbednošću na internetu.

Garantujemo punu zaštitu ličnih podataka. Oni koji pružaju digitalne usluge, uključujući društvene mreže, odgovaraće za nezakonitu obradu i zloupotrebu podataka kao i za štetnu upotrebu algoritama.

BEZBEDNOST

Kriminogene strukture uzurpirale su i bezbednosni sektor pretvarajući institucije, čiji je zadatak da štite građanke i građane, u instrument političke i fizičke represije. Inicijativa za demokratski socijalizam zagovara korenite reforme bezbednosnog sistema, odnosno profesionalizaciju, depolitizaciju i dekriminalizaciju svih bezbednosnih struktura vodeći se principima transparentnosti, odgovornosti i zaštite ljudskih prava.

Preispitaćemo kriterijume za izbor i prijem kadrova u vojsci i policiji, uz proveru i procenu postojećeg sastava. Osavremenićemo opremu i unaprediti obuku kako bi vojska i policija bile sposobnije da izvršavaju svoje zadatke i istovremeno štite naša prava. Utvrdićemo odgovornost pripadnika sektora bezbednosti za nezakonito postupanje, a naročito krivičnu odgovornost za izdavanje ili izvršavanje protivpravnih naređenja, kako u prošlosti, tako i ubuduće.

Pripadnici vojske i policije imaju posebnu odgovornost prema društvu i zato svoj posao moraju obavljati profesionalno, savesno i u skladu sa zakonom. Njihova dužnost je da štite suverenitet i teritorijalni integritet zemlje, kao i prava i slobode svih građanki i građana. Za odgovornost koju nose, država će im obezbediti dostojanstvena primanja i uslove za siguran život njih i njihovih porodica.

Policija mora da bude javna služba koja uživa poverenje ljudi, a ne sila kojoj se građanke i građani obraćaju sa strahom. Približićemo policiju zajednici kroz neposrednu saradnju sa ljudima i prisustvo tamo gde oni žive i rade. Policija će biti dostupna građankama i građanima, usmerena na prevenciju, zaštitu i rešavanje problema umesto na represivno postupanje.

Obaveštajni sektor zahteva dubinske promene. Otvorićemo tajne dosijee, što je ostala neispu-

njena obaveza nakon 5. oktobra. Uspostavićemo jasnu demokratsku i civilnu kontrolu i mehanizme koji onemogućavaju protivzakonito prikupljanje podataka. Podmladićemo kadrovski sastav i ukloniti iz službi one koji su služili prethodnim nedemokratskim režimima. Pooštrićemo kriterijume za izbor rukovodilaca službi bezbednosti, ograničiti dužinu njihovih mandata i jasno utvrditi obim poverenih ovlašćenja. Sistem tajnog nadzora komunikacija izmestićemo iz postojećih struktura u posebno operativno-tehničko telo.

BIA, kao jedina civilna obaveštajno-bezbednosna služba, biće podeljena na dve agencije: obaveštajnu i bezbednosnu. Razdvajanjem njihovih nadležnosti ograničićemo koncentraciju moći i rizik od zloupotreba. Obe agencije kao i druge službe stavićemo pod demokratski nadzor i suziti njihova ovlašćenja. Time ćemo napustiti sadašnji centralizovani model, u kojem je BIA pod direktnom kontrolom izvršne vlasti. Umesto jedne moćne službe, izgradićemo profesionalnu i nepartijsku obaveštajnu zajednicu koja radi u javnom interesu.

Promene su neophodne i u specijalnim i elitnim jedinicama. Obim ovlašćenja ovih jedinica biće smanjen, a povezivanje sa desničarskim ekstremizmom i zloupotrebama u dnevnopolitičke svrhe prekinuto. Takođe ćemo iskoreniti upotrebu parapolicijskih i paravojnih formacija, koje deluju van zakonskih okvira, i sankcionisati one koji su u prošlosti bili deo takvih struktura, izdavali im naređenja, sprovodili obuku ili ih angažovali za suzbijanje mirnih građanskih protesta.

Najpoznatiji takav primer je Žandarmerija, koja je postala paravojna formacija za suzbijanje demokratske volje građanki i građana kada to ne mogu redovne policijske snage. Stoga ćemo reformisati Žandarmeriju u manji broj antiterorističkih jedinica i ukloniti paravojnu strukturu iz MUP-a. Te jedinice biće zadužene za borbu protiv terorizma i za akcije visokog rizika u suzbijanju organizovanog kriminala.

Zbog klimatskih promena sve češće se suočavamo sa požarima, poplavama i drugim prirodnim katastrofama i vanrednim situacijama. Društvo mora biti bolje pripremljeno da zaštiti živote, materijalna dobra, kao i prirodu i njena bogatstva. Osnažićemo sistem civilne zaštite. On će imati jasnu strukturu, dovoljno resursâ i efikasne organizacione i ljudske kapacitete za brz i delotvoran odgovor na prirodne i tehničko-tehnološke nesreće i katastrofe.

Bezbednosni sektor biće pod stalnim i nezavisnim nadzorom. Pored postojećih mehanizama, formiraćemo nova nadzorna tela koja će podnositi javne izveštaje o radu, poštovanju zakona i dokazanim zloupotrebama i nedostacima. U njihov rad uključićemo predstavnike civilnog društva i međunarodne eksperte.

MEĐUNARODNA POLITIKA

U osnovi naše spoljne politike nalazi se unapređenje bilateralnih i multilateralnih odnosa sa susednim državama i rešavanje otvorenih pitanja postjugoslovenskog i šireg regiona. Odnos prema ne tako davnoj prošlosti zasnivamo na činjenicama i, bez obzira na nacionalnu, versku ili drugu pripadnost, iskazujemo saosećanje prema žrtvama i njihovim porodicama. Zalažemo se za punu pravnu i društvenu osudu svih zločina i zločinaca uključujući i zločinačku politiku koju su državne i paradržavne strukture naše države sprovodile ili u kojoj su saučestvovala.

Kolektivna krivica bilo koje nacionalne ili verske zajednice za počinjene zločine ne postoji: zločini su delo pojedinaca ili organizacija. Zagovaramo, međutim, kolektivnu odgovornost društava koja treba da, na osnovu činjenica, kroz javnu debatu i analizu, otvoreno osude zločine počinjene u njihovo ime i doprinesu međunacionalnom pomirenju i suživotu. Takvi stavovi i zaključci moraju postati deo obrazovnih, medijskih, kulturnih i drugih državnih politika i rada institucija. Bolje zajedničko okruženje gradićemo na odgovornosti prema prošlim, sadašnjim i budućim generacijama svih naših i komšijskih zajednica i njihovih građanki i građana.

Podržavamo regionalnu solidarnost u obrazovanju, kulturi, nauci, zdravstvu, zaštiti prirode i životne sredine, radu i mobilnosti, kao i međusobnu pomoć u kriznim i vanrednim situacijama. Zaštita verskih, kulturnih, političkih i drugih manjinskih prava u regionu, uključujući i našu zemlju, mora biti dosledna, jasna i potpuna. Imaćemo nultu toleranciju na izazivanje međuetničke mržnje i ugrožavanje dobrosusedskih odnosa.

Državna politika prema kosovskim Albancima devedesetih godina bila je obeležena sistemskim kršenjima prava i masovnim zločinima, dok su kosovski Srbi i pripadnici drugih zajednica zloupotrebljeni za političke i kriminalne interese tadašnjih vlasti. Ta politika, koja nikada nije zvanično osuđena, dovela je do gubitka efektivne vlasti na Kosovu i ostavila srpsku zajednicu u dugotrajno nesigurnom položaju. Osuđujemo državnu politiku mržnje i zločine nad kosovskim Albancima, kao i politiku mržnje i sve zločine nad kosovskim Srbima i pripadnicima drugih zajednica, uključujući zločine koje su počinili pripadnici OVK-a. Naša država mora jasno da se suoči sa zločinima počinjenim u njeno ime i istovremeno odlučno i odgovorno doprineše zaštiti prava i bezbednosti Srba i drugih ugroženih zajednica na Kosovu.

Odgovorna politika prema Kosovu ne može se zasnivati na iluziji da se stanje iz prošlosti može ili treba jednostavno vratiti. Status ne sme biti izgovor za ugrožavanje osnovnih prava i interesa stanovništva niti za održavanje trajnog konflikta. Za nas Kosovo nije prevashodno pitanje teritorije, već ljudi, njihovih prava i odnosâ koji treba da omoguće bezbedan i dostojanstven život svih zajednica. Srbija ima posebnu odgovornost za zaštitu prava i interesa srpske zajednice, dok su dosadašnji pregovori, vođeni pod međunarodnim pritiscima i neiskrenim namerama vlasti, predstavljali stranputicu.

Naše opredeljenje je neposredna saradnja sa kosovskim institucijama kroz transparentan dijalog, ekonomsku, obrazovnu i kulturnu razmenu i regionalne projekte. Insistiraćemo na uslovima za bezbedan, dostojanstven i održiv povratak raseljenih lica koja to žele, kao i na očuvanju kulturnog, istorijskog i verskog nasleđa svih zajednica. Cilj je trajno i održivo političko rešenje zasnovano na ravnopravnosti, punoj zaštiti ljudskih, građanskih i manjinskih prava, delotvornim međunarodnim garancijama i neposrednom učešću ljudi koji na Kosovu žive.

Članstvo i proces pridruživanja Evropskoj uniji vidimo kao važno sredstvo za unapređenje kvaliteta života građanki i građana, kvaliteta rada javnih institucija i saradnje, razmene i solidarnosti sa drugim evropskim društvima i državama. Međutim, pridruživanje Evropskoj uniji ne sme biti svedeno na ostvarivanje interesa zvaničnih i neformalnih centara međunarodne finansijske i političke moći, niti na nekritičko zadovoljavanje birokratskih procedura, već mora biti usmereno na borbu za najviše standarde demokratije, vladavinu prava, očuvanje prirode i životne sredine i zaštitu radnih prava. Vodeći se ovim vrednostima, prioritet dajemo strateškom povezivanju sa progresivnim pokretima, organizacijama i državama Evropske unije i sveta, uz saradnju zasnovanu na međusobnom poštovanju, pomoći i solidarnosti.

Srbija treba da razvija saradnju i sa ostalim globalnim akterima na principima ravnopravnosti, solidarnosti i uzajamnog poštovanja i da se zalaže za aktivnu i miroljubivu koegzistenciju. To podrazumeva poštovanje suvereniteta, teritorijalnog integriteta i ravnopravnosti svih država, aktivnu međunarodnu saradnju i mirno rešavanje međunarodnih sporova, uz pružanje diplomatske, humanitarne, ekonomske i druge podrške državama i narodima koji su izloženi agresiji, nasilju ili drugim oblicima ugrožavanja mira i bezbednosti, u skladu sa međunarodnim pravom.

Protivimo se članstvu Srbije u vojnim blokovima. Vojno-tehničku saradnju i izvoz oružja ograničićemo prema jasnim kriterijumima: nećemo ostvarivati vojno-tehničku saradnju sa državama čije su vlasti ili institucije odgovorne za ratne zločine i druge grube povrede međunarodnog pravnog poretka, niti ćemo u takve države izvoziti oružje i vojnu opremu ili pružati vojnu podršku.

Vratićemo ekonomsku diplomatiju u službu društvenog razvoja, a Srbija nikada više neće biti rezervoar jeftine radne snage i sirovina za multinacionalne korporacije.

Sprovešćemo temeljnu reviziju i profesionalizaciju diplomatsko-konzularne mreže i prekinuti praksu partijskog kadriranja u diplomatiji. Ambasade i konzulati moraju biti efikasni, digitalizovani i lako dostupni svim našim državljanima i državljanima u inostranstvu.

Inicijativa za demokratski socijalizam